

A 7837.

Dige uſt
on
meie elu fallim
warandus.

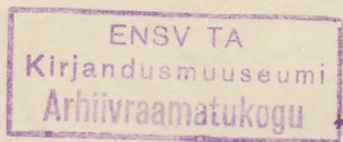
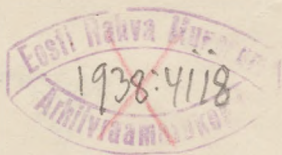

Рига 1900 г.

Лито- и типографія А. Шталь, Рига, Крѣпостная ул. № 29.

Дозволено цензурою, Ноября 25 дня 1900 г.

Цензоръ, свящ. Н. Лейсманъ.

40938

Bäesolewal 1900 aastal 1. Julil sai wiiskümmend aastat sest ajast täis, kui Õige usk Baltimaal liikumata kindla aluse leidis; sai täis 50 aastat sest ajast, kui siitmaa tõsine Kristuse kari endale iseseiswa ülemkarjase ja juhataja sai. Sellest ajast saadik on Baltimaa õigeusulist fogudust kõige maailma õigeusuliste foguduste täieõiguslikuks üks ja iseseiswaks piiskopikonnaks arwatud ja peetud.

Et õige usu suurest tähtsusest ja mõjust Baltimaa kohta täiesti aru saada, selleks peab teadma: 1) milles on õige usu tõsine väärtus ja 2) kuidas õige usk siia maale tuli ja siin maad leidis.

I.

Õige usu väärtus on selles, et ainult tema selle eesmärgile wiib, mida Taewane Looja kõigile inimestele ette seadnud.

Milles on aga see kõrge inimese elu eesmärk? Kõige esiteks selles, et Jumala kuu ja sarnaduse järele loodud inimene oma Loojat tunneks ja Teda auustaks.

Apostel Paulus rääkis Athenlastele: „Sumal on teinud ühest werest kõik inimese soo et nemad Issandat pidid otsima sest Tema sees elame, liigume ja oleme meie“ (Apostl. L. XVII, 26—28). Korintuse rahwale kirjutas seesama Apostel: „auustage Sumalat omas ihus ja omas waimus, mis Sumala pärast on.“ (1. Kor. r. VI, 20). Aga nii hästi kui Sumala tundmine, nii ka Sumala auustamine peab awalikuks saama mitte ainult sõnades ja mõtetes, waid elus ja tegudes (Matt. Ew. V, 16). Juba Wana Seaduse ajal käskis Sumal oma rahwale: „teie peate pühad olema, sest püha olen mina, Jehowa, teie Sumal“ (3 Moos. r. XI, 44, XIX, 2). Maapeale ilmunud Õnnistegija maenitses oma järelkäijaid: „Mõnda paistku teie walguis inimeste ees, et nemad teie häid tegusid näewad, ja auustawad teie Issa, kes taewas on“ (Matt. Ew. V, 16). Aga et inimene teiste endasarnaste seas peab elama, siis peab tema ka teistes inimestes Sumala kuu auustama ja neid kui wendi ja õdesi Sumala sees armastama. Armasta oma ligimest, kui ise ennast, õpetas Õnnistegija oma järelkäijaid. Püha Apostel Joannes kirjutab: „kui keegi ütleb: ma armastan Sumalat, ja wihtab oma wenda, see on walelik; sest, kes ei armasta oma wenda, keda ta näeb, kuidas see võib Sumalat armastada, keda tema mitte ei näe? (1 Joann. r. IV, 20). Nii on

fiis inimese elu kõrge eesmärk, selles, et inimesed Jumalat tunneks ja auustaks ja wennialiku armutegude läbi üheks ainumaks perekonnaks ühineks, mille kindlus ja fide mitte ainult weres ei oleks, waid ka wastastikuses pühas armastuses.

Inimesed on aga sellest eesmärgist kõrwale kaldunud ja oma elamist omal wiisil ära seadnud. Nad hakkasid otsima enda kasu, aga mitte Jumalat; igaüks hakkas iseennast armastama, aga mitte teisi: igaüks seadis ennast Jumala asemele, et fiis seda eba-jumalat ise teenida ja teisi teenima sundida. Selle läbi tuli maailma sisse lahutus ja inimeste wiha-waen üksteise wastu. Ühedest esiwanematest sündinud inimesed lahkusid igauks ise teele, nende wahel tõusis waenlus, nad hakkasid üksteist huffama ja ei tahtnud Jumalast teada. Oma lõpmata armastuse ja halastuse sunnil püidis pikkameeleline Jumal pikkade aastasadade jooksul inimese sugu parandada, õpetada ja heale teele juhutada. Inimesed ei pannud aga Jumaliku juhatusi tähele. Wiimati saatis Jumal maailma sisse oma Jumaliku ja Alinüsündinud Poja, et tema inimesi parandaks, neid wastastiku armastuse wael üheks perekonnaks ühendaks ja neid tõsi-se Jumala tundmisele saadaks, ühe sõnaga, et maa peal tõsi-st elu jälle üles seada. Inimeseks saanud Jumala Poeg püidis oma elu, tegude ja õpetuse läbi seda

uut elu ilmas üles seada, et „kõik üks oleks“, et kõik ainult, tõsist Jumalat tundma saaksid ja üksteist armastama hakkaksid. Ja Tema on sellele eesmärgile jõudnud, sest inimese sugu hakkas üheks koguduseks ühinema, mille kindlamaks sidemeks on üks meel, armastus ja püüdmine Jumala meele pärast olla. Niisuguseks koguduseks sai õigeusuline Kristuse kogudus. Õigeusu koguduse liige on ka õnneastegewa Kristuse Koguduse liige, kes Jumala meelepäralt elu elab, Jumala tahtmist täidab, mis selles on, et kõik inimesed üks armastaw ja Jumala kartlik perekond oleks. Mitte kõigil rahwastel ei olnud õnneks tõsi Kristuse perekonna liikmeks saada, waid ainult mõned, keda nende alanduse ja kannatuse eest Jumala arm selleks ära walis. Õimestel ristiuse aastasadadel oli niisuguseid walituid rahwaid palju üle maailma, aga wiimati ei olnud läänepoolsete maade rahwad wäärt sellesse Kogudusesse jääda ja nemad lahkusiwad tõsifest Kristuse karjast ära. Nende seas jahtus igatsus Jumala poole, wähenes ka wastastikune wemmalik armastus. Läänemaade ristiustuliste juhatajad ei mõistnud otsekohelist ühendust Kristusega kalliks pidada ja seadsiwad tema asemele maapealse wahemehe ja asemiku (paawsti); ei hoolinud nad enam wemmalikust elust, kus kõik ühedigustised on, aga wägewad hakkasiwad nõrgemaid oma alla rõhuma; ei pidanud nad enam kalliks iga Kristuse

lõna ja õpetust, waid hakkaswad Kristuse õpetuse asemel oma õpetust wälja mõtlema ja kuulutama. Nii wiisi sündis katoliku usk ja katoliku kogudus. Tõearmatasid katoliku koguduse liikmed on ikka oma eksitust tunnud ja oma lahkumisest tõsisest Kristuse Kogudusest aru saanud. Kuuetekümnendamaal aastasajal läks asi nii kaugele, et mitmed katoliku usu eksitused kõrwale heideti: paawst heideti kõrwale ja tunistati, et ainus ülem Kristus on; orjalik karja karjaste meelewilla allapanek heideti ära, aga et ainult sõnawõtlit olla Kristuse wastu, selle Kristuse wastu, kes omal ajal maailmas elanud ja tõsist eluõpetust kuulutanud, nii kaugele ei jõutud, seda mõtet ei saadud kätte, sest et paranduste püüdjate ühenduse side tõsi Kristuse kogudusega enne juba hoopis katkenud oli; ei leidunud nende seas juhatajat, kes neid oleks wõinud uuest ühenduse teele wiia. Nad jätsiwad igaühe enese hooletaks nii uskuda, kuidas tahab, nii lunastuse teed otsida, kuidas keegi ise mõistab: Sumalast antud õndsaks saamise abinõuud, sakramendid ja koguduse walitsuse kord heideti kõrwale ehk muudeti osalt teiseks. Nii sai oma alguse protestandi usk.

Mitte nii ei läinud asi hommikumaa ristirahwa juures. Igatsus Sumala poole, ja püüd ühel meelel kristlikku elu elada oli nii suur, et paremad ja wõimsamad mehed ainult selle peale mõtlesid, kuidas Suma-

lale läheneda, kuidas kindlamalt Kristuse ümber üheks wennalikuks perekonnaks liituda.

Nii kui Apostlite läbi saadud Kristuse armuandi, nii ka iga sõna, õpetuse, talituse ja kombe, mida Kristus pühitsenud ja tema Apostlid oma eluga kinnitanud, hoidsid nemad alale ja jätsid põlw põlwele püramenduseks; nii jäi nende juures katkestamata see ühenduse lõng, mis neid kõiki ammuhest ajast Issanda Jeesuse Kristusega ühendab. Nemad hoidsid enda keskel alal tõsi kristlikku elu eeskuju, mis täis armastust, andeksandmist ja wennastust on. Muidugi teada, et mitte kõik õigeusulised kristlased tõsi kristlikku elu ei elanud ja ei ela — aga see on nende eneste süü — iga üksiku õigeusulise ristiinimese süü, ehk patt. Iga õigeusuline kristlane leiab omast kogudusest kõik abinõuud, et tõsisel kristlikul wiisil elada; kui tema aga neid mitte ei tarwita ja niiviisi ei ole, siis teeb tema pattu, mille üle tema Jumala ees wastust peab andma.

Aga õigeusu õpetus, mida üksik ristiussuline hoole tuse pärast ei täida, jääb selle juures ometigi ütle mata kalliks elu waranduseks. Kui warandus warju alla pandud (näituseks mulda maetud), siis ei kaota see weel oma wäärtust. Aga see, kes seda on kõrwale matnud, saab ükskord Igawese Rohumõistja hirmu healt kuulda: mõtke seda salalikku orja ja wiiskage teda igawese pimeduse fisisse.

Sommifumaalt, freeklaste käest on wenerahwas õiget usku wastu wõtnud ja seda Balti ranna rahwastele — eestlastele ja lätlastele edasi annud.

II.

Tuba wäga ammuſel muiſſel ajal aſuſiwad Balti ranna päris rahwad, eestlased ja lätlased ſiin maal weikeſte üksteiſest lahutud ſuguharude kaupa.

Iga ükſik ſuguharu hooliſſes ainult enda eest ja elas oma tahtmiſt mööda. Rõõmu ja rahumaene oli ſelleaegne elu. Waesus, tülid ja tapluſed lähema naabrite wahel ja kaugete naabrite ootamata sõjakäigid ja rõõwireiſid ei annud Balti ranna rahwastele rahu. Kuſagilt ei olnud neil tröösti ja fergituſt oodata. Rõige paremat ja koſutawamat tröösti wõib ainult uſk anda. Aga ſelleaegne Baltirahwaste pagana uſk wõis tröösti aſemel ainult hingemuret ſaata. Ebauſklik kartus ebajumalate ees ſundis rahwaſt neile kõige kallimaid ohwriſid tooma, ka inimeſi. Gluta ebajumalate auuſ walati inimeſe werd, toodi inimeſi ohwriſ. Ainult hirmu ja ahastuſt ſaatis rahwale nende pagana uſk.

Aga waata „neile keſ iſtuſid pimeduſe ja ſurma warjus“, haſſas eluſtam ja rõõmuſtam tõſiſe õige riſtiuſu walguſ paistma.

Baltirahwaste naabrid, wenelaſed, käiſiwad neiſt jõuu pooleſt üle, ſundiiſid neid oma alla ja nõuudſid

nende käest maksu. Mitte suur ega raske ei olnud see maks. „Kehwapoolne oli see maks, mida meie ešivanemad wenelastele maksivad: niine koor ja sauna wihad“, ütleb üks ajaloo uurija. Aga selle waeše maksu asemel töiwad juba sel ajal wenelased enesega kõige kallima elu waranduse õige usu ühes, selle usu, mis wenelasi ennast lahutuse ja tülide eest hoidis, mis neid ühemeeliseks, kannatlikuks ja wõimurikkaks rahwaks tegi. Sel ajal ei suutnud weel Baltirahwad õige usu wäärtust ära tunda. Wilunud kombes tundisid neid pagana usust kinnipidama; ka omalt poolt wenelased ei sundinud neid oma usku heitma, ei kii- delnud oma usuga.

Kui ju sel ajal mõned Baltirannalased õiget usku wastu wõtsid, siis olid need aruldased õnnelised, kes selle usu tõsist wäärtust ja pühalikku mõju wenelaste kohta ära tundsid.

Sumal oli heaks arwanud pikkalisel ja raskele tele Baltimaa rahwaid õige usu wastuwõtmisele ette walmistada, see tee oli selles, et nemad pita äranägemise ja järelnõotlemise läbi tundmisele pidid tulema, et muud ristiusu tunnistused tõsi se elu eesmärgi kohased ei ole. Sumal saatis neid kõige enne katoligi usuliste wõimu alla. Katoliiklased tarwitasid oma wõitu harinenud kombel. Kolmeteistkümnendamal aastajal hakkasid nad suure rutuga ja wägiwalla abil Baltirahwaste

pagana usku hävitama ja neile risti usku peale sundima. Et nemad pagana usu asemel risti usule maad walmistafid, seda wõis heaks fiita, aga see ei olnud mitte hea, et nad puudulikku ristiusku kuulutafid ja seda wõeriti wiisil toimetafid. Tõsine risti usk ei ole midagi muud, kui wennalik ühisus ehk kogudus Kristuse sees, niisugune ühisus, mille osalised kõigest hingest Kristuse poole püüdwad, üksteist wennalikult armastawad ja üks enmast teisest suuremaks ei pea. Katoliiklased kaswatafid aga niisugust ristiusu kogudust, mille liikmed enmast pididwad Rooma piiskopi (paawsti) orjadesks alandama ja temast saadetud wainuliku meeste wõimu alla ilma wasturääkimata heitma. Kõige vähem mõtlesid katoliiklased Kristuse peale, kelle nimel nad Baltimaal ristiusku laiale laotafidwad, kõige vähemat ei hoolinud nad Baltimaa rahwastest, keda nemad Kristuse armu õpetuse nimel ühendama pidid. Mõistagi, et Balti ranna paganad niisugusest ristiusust midagi teada ei tahtnud ja sellepärast katoliiklastele kõigest wäest wastu paniwad. Palju sai siis werd walatud, palju warandust tuhaks põletud.

Kui katoliiklaste orja iffe langes, siis pani Sumalik saatus Balti ranna rahwaid uue katsumise alla: nemad langesiwad protestantide, luteruse usuliste walitfusse alla.

Ruuteistkümnendamal aastasajal (1521 aastast)

hakati Baltimaalt katoliku usku ära hävitama. Luteruse usulised ei kartnud jõuu ega wara kulu, et aga wähe- maidki katoligi usu jälgi maalt sootumaks ära kaotada. Rahwas ei olnud selle wastu, waid ennemini awitas weel kaasagi. Ei olnud tal kahju wäewõimul peale sunnitud usust, mis rahwa elu mitte ei fergitanud, waid orjuse enesega ühes tõi. Aga ka Luteruse usk ei toonud Baltirahwaid tõsi Kristuse foguduse hulka, ei ühendanud neid üheks wennalikuks perekonnaks, ei saatnud neile waimulikku tröösti. Oma kasu taga- ajades, lahutasid Luteruse usu wõimu mehed Balti- rahwaid üks teisest ära, tegiwad neid orjadeks, pidasi- wad waesuses ja pimeduses finni.

Üks Baltimaa ajaloo kirjutaja tähendab, et Bal- timaa oli „mõisnikude taewas, waimulikku meeste pa- radiis, wäljamaalastele kulla salw, aga maarahwale (talupoegadele) põrgu.“

Aga armuline Issand pani üksford ometigi Balti- rahwaste kauaaegset kannatust tähele. Ta arwas heaks neid selle tee peale saata, mis tõsi Kristuse karja- aeda ja fristlikku elule wiib.

Ta siin said jälle tõeks suure Apostli sõnad: ruma- laid, alatuid ja nõdrasi on Issand ära walitsenud, et wägewaid ja tarfu häbi sisse saata (1. Kor. r. I, 27).

Kõige waesemate päiwiliste keskel tõusis tulu- rikas mõte elule, et maa rahwa parem tulewik õiges

usus on, et rahwal Luteruse usuliste sakslaste, ega katoliklaste poolakate poolt midagi head oodata ei ole, waid et elu jõuud paremas tõsises uskus warjul seisab ja et see tõsine usk on wene rahwa õige usk.

Nad mõistfid jeda ära, et kui selle usu wastuwõtmine neile maad, ega ilmaliku rikkust ei anna, siiski ometi see usk neile wennaliku ühenduse aluseks saab ja neid wägewa õigeusulise wene rahwaga lähendab. Kui nemad ka selgeste weel ei tunnud, siiski aimasiwad nad waimus ette, et kui nad üheks wägewaks ja haritud Kristuse karjaks ühinewad, et see neile suur elu jõuudu annab ja selle läbi ka nende wälimine ilmalik elu lahkemaks muutub.

III.

Lõpenud 19. aastasaja neljakümnendamatel aastatel sündis Baltimaal nii samati, nagu 1. aastasajal pärast Kristuse sündmist mujal maadel.

Inimesed, kes pimeduses ja surma warjul istusiwad, saiwad hulkadena Kristuse walgusest walgustud ja astusiwad tuhandete kaupa püha ära walitud Kristuse karja hulka, püha õige kristliku koguduse sisse.

Uga et, Issanda enese sõna järele, Taewa riiki, tõsise Kristuse koguduse hulka, ainult peaseda võib kutsa wärawate läbi ja walurikka teekonna järel, mis Kristuse karja lammaste tõsise usu läbikatsumiseks on, —

siis pidiwad ka need Baltimaalased, kes õiget usku tähendud ajal wastu wõtsid, kibeda walu karika tühjaks jooma ja ahastuse risti teekonna ära käima.

Luteruse usu wõimumehed (mõisnikud ja õpetajad) ei wiibinud õigeusulisi taga kuusama hakamast, millest siin asjata rääkida oleks: sest need kuusatused on kõigil alles elawalt meeles.

Ka ka kuusatused ei pidanud tulemata jääma. Ka Baltimaa uus õige usu wõjsute ei wõinud muul teel kosuma hakata, kui sel teel, mida üleilmiline õigeusu kirik enne käinud.

Ka seda uut kogudust pidiwad märtrid ja usutunnistajad kaunistama. Ka see kogudus pidi põlgamist ja hirwitamist kannatama, et selle läbi ennast Kristuse alanduse riidega ehtida. Ainult selles riides on ristiinimene Kristuse meelepäraline: ainult niisuguste peale waatab Tema heal meelel ja ainult sarnaseid wõtab Tema oma ära walitud karja hulka.

1850 aastal, just 50 aastat tagasi, astus Baltimaa õigeusuline kogudus täieõiguslise õena homniku maade õigeusuliste koguduste hulka. Sest ajast on tema eesotsjas iseseisaw piiskop, selle õigeusu koguduse ülemkarjase Kristuse tõsine kuju, kes nägemata oma koguduse üle walitseb ja sellele head teeb.

Sellest ajast saadik on Baltimaa õigeusu kogudus mitme auuwäärilise piiskopi juhatusel kaswa-

nud, kosunud ja paremuse poole püüdnud. Palju pühakodasi on juba õigeusluse jumalateenistuse tarwis ehitud ja palju on weel alles ehitusel.

Õigeusuline jumalateenistus on ainus tõsine ja täieline Jumala teenimine. Teda on Jumala waimuga täidetud Apostlid kokku seadnud ja pühad Jumala kandjad kiriku isad pärastpoole täiendanud ja laiendanud. Selle teenistuse ajal palub õigeusuline nõnda Jumalat, nagu seda paremad ja kõlblikumad ristiusulised enne teinud. Selle läbi astub iga õigeusuline ristiinimene kõige inimestega ühendusesse: elawate ja surmatega, pühadega ja patustega. Õigeusu kirikute kõrwale on koolimajad ehitud, et õigeusu koguduse liikmeid õigeusu waimus ja wene isamaa wastu truuduses kaswatada.

Õiges usus on Baltirahwaste lootus ja nende tulewik. Selle usu püüd on nendes igatsust taewaliku täiuse järele äratada ja maapealset wemmalikku armastust kaswatada. Ei püia see usk Balti rahwaid wenerahwa orja ifke alla rusuda; selle wastu püiab tema neid üheõigusliseks ja wõimsamaks kaswatada: õige usu koguduses on iga lihtne Baltimaa elanik nii-sama sugune täieõigusline liige, kui wene Zar. Õige usk ei riisu Baltimaa rahwastelt nende keelt, ega häid rahwuslikka kombeid, waid tema pühitseb neid mõlemaid.

Andku siis Sumal, et õigeisu kogudus eestlaste ja lätlaste seas kaswaks ja kosuks. „Nõnda paistku teie walguš inimeste ees, et nemad teie häid tegusi näekšiwad, ja auustakšiwad teie Isa, kes taewas on.”

